

Akhlaq-i zisti

i.e., Bioethics Journal

2024; 14(39): e31

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

The Effectiveness of Moral Intelligence Training on Academic Hope and Connection with School in Students

Mahsa Dehghani¹, Zeinab Fallahi^{2*}, Shahpar Sharifi³, Imaneh Ajiramkani⁴

1. Department of General Psychology, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran.

2. Department of General Psychology, Khorasgan Branch, Islamic Azad University, Khorasgan, Iran.

3. Department of Guidance and Counseling, Khomeini Shahr Branch, Islamic Azad University, Khomeini Shahr, Iran.

4. Department of General Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: If the school environment can meet students' needs, it fosters school bonding and academic hope. The present study was conducted to determine the effectiveness of moral intelligence training on students' academic hope and school bonding.

Methods: The current research was semi-experimental with a pre-test, post-test design with a control group. The statistical population of this research was all the sixth grade female students of Isfahan district in the academic year of 2023-2024, and 30 of them were selected by available sampling method and randomly drawn in two experimental groups (15 people) and the control group (15 people) was divided. The moral intelligence training program was implemented on the experimental group during 11 sessions, 60 minutes long (two sessions per week); While the control group was placed on the waiting list. In order to collect information, the educational hope questionnaires of Khormai and Kamari (2016) and the link with Brown & Evans (2002) were used. Data were analyzed using multivariate covariance analysis and SPSS version 22 software.

Ethical Considerations: The current research is an independent study in which ethical principles, including confidentiality and confidentiality of information, were observed and there was no possible harm to the subjects.

Results: The research results showed that by controlling the effect of the pre-test, there was a significant difference between the average post-test scores of the experimental and control groups in the variables of academic hope and connection with the school ($P < 0.05$). As a result, according to the obtained averages, it can be said that the academic hope and connection with the school of the experimental group has increased compared to the control group.

Conclusion: According to the results of this research, it is suggested that the moral intelligence training program should be considered by school counselors as a useful intervention in order to increase students' academic hope and bond with school.

Keywords: Moral intelligence, Academic hope, Connection with school, School students

Corresponding Author: Zeinab Fallahi; **Email:** zeinabfalahi00@gmail.com

Received: May 29, 2024; **Accepted:** June 27, 2024; **Published Online:** February 26, 2025

Please cite this article as:

Dehghani M, Fallahi Z, Sharifi Sh, Ajiramkani I. The Effectiveness of Moral Intelligence Training on Academic Hope and Connection With School in Students. *Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2024; 14(39): e31.

اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان

مهسا دهقانی^۱ ID، زینب فلاحی^{۲*} ID، شهپر شریفی^۳، ایمانه آجی رمکانی^۴

۱. گروه روانشناسی عمومی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران.
۲. گروه روانشناسی عمومی، واحد خوراسگان، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان، ایران.
۳. گروه راهنمایی و مشاوره، واحد خمینی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی شهر، ایران.
۴. گروه روانشناسی عمومی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: در صورتی که محیط مدرسه بتواند نیازهای دانش‌آموزان را برآورده کند، باعث ایجاد پیوند با مدرسه و امید به تحصیل می‌شود. مطالعه حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان انجام شد.

روش: پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش‌آموزان دختر ششم ابتدایی ناحیه یک اصفهان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بودند که از بین این افراد ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گروه کنترل (۱۵ نفر) تقسیم شدند. برنامه آموزشی هوش اخلاقی در طی ۱۱ جلسه، ۶۰ دقیقه‌ای (هر هفته دو جلسه) به صورت گروهی، بر روی گروه آزمایش اجرا شد؛ در حالی که گروه کنترل در لیست انتظار قرار گرفت. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌های امید تحصیلی خرمایی و کمری (۱۳۹۶) و پیوند با مدرسه براون و ایوانز (۲۰۰۲) استفاده شد. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل کوواریانس چندمتغیره و نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ مورد تحلیل قرار گرفت.

ملاحظات اخلاقی: پژوهش حاضر مطالعه مستقلی است که در آن اصول اخلاقی، از جمله رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات، رعایت شده و هیچ‌گونه آسیب احتمالی برای آزمودنی‌ها نداشته است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که با کنترل اثر پیش‌آزمون، بین میانگین نمرات پس‌آزمون گروه‌های آزمایش و کنترل در متغیرهای امید تحصیلی و پیوند با مدرسه تفاوت معناداری وجود داشت ($P < 0.05$). در نتیجه با توجه به میانگین‌های حاصل شده می‌توان گفت امید تحصیلی و پیوند با مدرسه گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل افزایش داشته است.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود تا جهت افزایش امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان، برنامه آموزش هوش اخلاقی به‌عنوان مداخله‌ای سودمند، مورد توجه مشاوران مدارس قرار گیرد.

واژگان کلیدی: هوش اخلاقی، امید تحصیلی، پیوند با مدرسه، دانش‌آموزان مدرسه

نویسنده مسئول: زینب فلاحی؛ پست الکترونیک: zeinabfalahi00@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۷؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۰۸

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Dehghani M, Fallahi Z, Sharifi Sh, Ajiramkani I. The Effectiveness of Moral Intelligence Training on Academic Hope and Connection With School in Students. *Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2024; 14(39): e31.

مقدمه

امید به تحصیل نقش مهمی در موفقیت تحصیلی و تجربیات کلی دانش‌آموزان دارد (۱). امید به تحصیل یکی از زمینه‌های امیدواری کلی است که تأثیر زیادی در حوزه تحصیل دارد (۲). امید تحصیلی مربوط به اهداف تحصیلی است که دانش‌آموز برای خویش برمی‌گزیند، به راه و مسیرهای دستیابی به این اهداف و همچنین عواملی که باعث می‌شوند تا دانش‌آموزان در این راه ثابت‌قدم بمانند اشاره دارد (۳). امید به تحصیل نشان‌دهنده متوسط سال‌هایی است که یک دانش‌آموز می‌تواند انتظار داشته یا امیدوار باشد که در مقاطع مختلف تحصیلات رسمی ثبت نام کرده و آموزش ببیند و از آموزش‌های دیده‌شده بهره بگیرد (۴). امید یک سیستم انگیزشی شناختی پویا است که دانش‌آموزان را در راه رسیدن به اهداف تحصیلی و غلبه بر موانع دستیابی به آن اهداف توانمند می‌سازد (۵). امید به تحصیل با عزت نفس، توانایی حل مسئله ادراک‌شده، ادراک کنترل، سرسختی روان‌شناختی، خوش‌بینی، عاطفه مثبت و انتظارات پیامد مثبت همبستگی مثبت و معنادار دارد؛ زیرا دانش‌آموزان را توانمند می‌کند و با تمرکز بر مهارت حل مسئله احتمال افزایش دستیابی به اهداف را بهبود می‌دهد (۶).

به نظر می‌رسد، دانش‌آموزان امیدوار به تحصیل، حس پیوند و وابستگی بهتری به مدرسه دارند. پیوند با مدرسه به‌عنوان میزان احساس شخص از مورد پذیرش احترام، مشارکت و تحت حمایت قرار گرفتن وی در محیط اجتماعی مدرسه شناخته می‌شود که ضعف در آن می‌تواند عامل خطری در ایجاد پیامدهای روانی اجتماعی منفی باشد (۷). پیوند به مدرسه شامل انواع پیوندها و روابطی است که دانش‌آموز با مدرسه و جنبه‌های مختلف آن برقرار می‌کند و شامل فرصت‌های مشارکت کردن در مدرسه و احساس تعلق است و عبارت از میزانی است که دانش‌آموز در محیط مدرسه احساس پذیرش ارزش و حمایت می‌کند (۸). دانش‌آموز پیوند قوی به مدرسه دارد که روابط خوبی با همسالان یا معلمان داشته باشد (دل‌بستگی)، به مدرسه به‌عنوان منبع بارزشی برای دستیابی به اهداف خویش نگاه کند و در برابر منابعی که

مدرسه برای رسیدن به اهداف او در اختیارش قرار داده است احساس تعهد کند، از مشارکت در تکالیف و سایر فعالیت‌های مرتبط با مدرسه احساس رضایت یا لذت داشته باشد (مشغولیت)، قوانین و آموزش مدرسه را پذیرفته و این‌طور ادراک کند که معلم و کارکنان مدرسه به‌طور منصفانه‌ای با او رفتار می‌کنند (۹).

موازین اخلاقی در تمامی حیطه‌های متفاوت نقش اساسی دارد به‌نحوی که به نظر می‌رسد می‌تواند در بهبود عملکرد شناختی، رفتاری، ارتباطی و تحصیلی مؤثر واقع شود، در همین راستا یکی از عواملی که می‌تواند به رشد آن‌ها کمک کند، هوش اخلاقی است؛ زیرا زمینه تربیت هوش اخلاقی، یکی از مؤلفه‌های مهم تربیت کودک است که می‌تواند به رشد فردی و اجتماعی کودکان کمک کند (۱۰). هوش اخلاقی به معنای توجه به زندگی و طبیعت انسان، رفاه اقتصادی و اجتماعی، ارتباط آزاد و صادقانه و حقوق شهروندی است (۱۱)، که به‌عنوان راهنمای رفتار انسان عمل می‌کند و به افراد کمک می‌کند تا هوشمندانه و بهینه عمل کنند. ساختار هوش اخلاقی شامل چهار بعد اصلی شامل درست‌کاری، مسئولیت‌پذیری، بخشش و دلسوزی است و ابعاد شامل هماهنگی، صداقت، شجاعت، رازداری، انجام تعهدات شخصی، خودکنترلی و خودمحورسازی، کمک به دیگران و درک نیازهای روحی خود است (۱۲). هوش اخلاقی خط سیر اخلاقی فرد را در زندگی تحصیل تعیین و از بروز اعمال بزهکارانه و خلاف قانون جلوگیری می‌کند و باعث رعایت اخلاق در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود و نبود آن موجب خسارت‌های جبران‌ناپذیری در زندگی تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود، لذا آموزش هوش اخلاقی به‌عنوان یک خلأ تربیتی، اجتماعی، فرهنگی در زندگی تحصیلی دانش‌آموزان احساس می‌شود (۱۳).

کودکی که مفاهیم اخلاقی نظیر اهمیت خویشتن‌داری، صبر، بخشش، مسئولیت‌پذیری، دلسوزی، درستکاری و ... را در روابط بین فردی بیاموزد، گرمی و صمیمیت بیشتری نسبت به دیگران نشان می‌دهند. با دوستانشان مهربان‌اند و به نیازهای آن‌ها حساس‌ترند (۱۴). هر قدر هوش اخلاقی در دانش‌آموزان بالاتر باشد آن‌ها علاوه بر تلاش برای کسب خواسته‌های خود

روش

پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش را تمامی دانش‌آموزان دختر ششم ابتدایی ناحیه یک اصفهان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند که از بین این افراد ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به‌صورت تصادفی به شکل قرعه‌کشی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گروه کنترل (۱۵ نفر) تقسیم شدند. حجم نمونه براساس نتایج نرم‌افزار G power و در نظر گرفتن نکات مطرح‌شده برای حجم نمونه در تحلیل کوواریانس تعیین شد. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل: شرکت در مداخله و رضایت والدین و دانش‌آموز، نداشتن سابقه بیماری براساس پرونده‌های مشاوره‌ای، قرار نداشتن تحت درمان یا روش‌های اثربخشی دیگر بودند. همچنین، غیبت بیش از دو جلسه و عدم تمایل به ادامه همکاری در پژوهش به‌عنوان ملاک‌های خروج شرکت‌کنندگان در نظر گرفته شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسش‌نامه‌های زیر بودند.

پرسشنامه امید به تحصیل: این پرسش‌نامه ۲۷ سؤالی توسط خرمایی و کمری (۱۳۹۶) تهیه شده است؛ و به‌صورت طیف لیکرت پنج درجه‌ای ۱- کاملاً مخالفم تا ۵- کاملاً موافقم نمره‌گذاری می‌شود که کسب نمره بالاتر نشان‌دهنده امید تحصیلی بالاتر و کسب نمره پایین‌تر نشان‌دهنده امید تحصیلی کمتر است. در پژوهش خرمایی و کمری (۱۳۹۶) روایی صوری و محتوای این مقیاس با استفاده از نظر اساتید و روایی سازه با استفاده از روش تحلیل عاملی مورد تأیید قرار گرفت و پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۴ گزارش شد (۶). مقیاس پیوند با مدرسه: این مقیاس ۱۶ سؤالی توسط براون و ایوانز (۲۰۰۲) ساخته شده که چهار خرده مقیاس یعنی تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد را براساس یک مقیاس چهار درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۴) می‌سنجد. حداقل نمره در این پرسش‌نامه ۱۶ و حداکثر آن ۶۴ است و نمرات بیشتر نشان‌دهنده پیوند بیشتر با مدرسه هست و برعکس. در مطالعه براون و ایوانز (۲۰۰۲) روایی به روش تحلیل عاملی مورد تأیید قرار گرفت و ضریب پایایی این

به روش درست با دشواری کمتری با همکلاسی‌ها و معلم رابطه برقرار می‌کنند و این توانمندی سبب می‌شود راحت‌تر مشکلات درسی خود را از دوستانشان بپرسند و در ارتباط با معلم‌ها راحت‌تر باشند و هنگام نیازمندی یاری‌گران بیشتری در اطراف خود داشته باشند (۱۵). در پژوهش‌ها تأثیر آموزش هوش اخلاقی بر سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان (۱۵)، خوش‌بینی علمی دانش‌آموزان (۱۰)، اخلاق تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان (۱۶)، خود شفقتی و تقلب تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی (۱۷)، همدلی دانش‌آموزان (۱۸)، سازش‌یافتگی (عاطفی، آموزشی، اجتماعی) دانش‌آموزان (۱۹)، روابط با همسالان در دانش‌آموزان (۲۰) تأیید شده است.

پیوند دانش‌آموزان با مدرسه و خانواده برای سلامت روان آن‌ها نقش محافظت‌کننده را ایفا کرده و از بروز پیامدهای منفی جلوگیری می‌کند، به‌علاوه بهبود امید به تحصیل در سال‌های اخیر به یکی از دغدغه‌های متخصصان نظام آموزشی تبدیل شده است. از این‌رو آموزش برنامه‌هایی که امید تحصیلی و پیوند با مدرسه را ارتقاء می‌دهد، لازم و ضروری است. از طرفی آموزش و پرورش به‌عنوان مهمترین نهاد اجتماعی برای پرورش هوش اخلاقی کودکان تعریف شده است، به همین دلیل متخصصان معتقدند که آموزش اخلاقیات باید از مدارس آغاز شود. همچنین پیشینه پژوهش نشان داد تاکنون مطالعه‌ای در زمینه اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر متغیرهای پژوهش تاکنون انجام نشده است، لذا آموزش هوش اخلاقی به‌عنوان یک خلأ تربیتی، اجتماعی، فرهنگی در زندگی تحصیلی دانش‌آموزان لازم و ضروری است، و این خود یکی از جنبه‌های نوآورانه مطالعه حاضر هست، همچنین از لحاظ کاربردی این پژوهش می‌تواند برای پژوهشگران آتی و استفاده‌کنندگان از نتایج پژوهش راهگشا خواهد بود؛ بنابراین مطالعه حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان انجام شد و به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا آموزش هوش اخلاقی بر امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان مؤثر است؟

هوش اخلاقی براساس نظریه بوربا (۲۳)، که در مطالعات داخلی روایی آن تأیید شده است، را در یازده جلسه ۶۰ دقیقه‌ای در هفته‌ای دو بار دریافت کردند، اما گروه کنترل نیز مداخله‌ای دریافت نکرد، پس از پایان جلسات مداخله شرکت‌کنندگان هر دو گروه مجدداً با ابزار پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفتند. شرح مختصر جلسات آموزش مطابق جدول ۱ بود.

مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۶ گزارش شد (۲۱). در ایران نیز در پژوهش سماوی (۱۳۹۱) روایی مقیاس به روش تحلیل عامل تأییدی مطلوب گزارش شد و پایایی برای کل مقیاس ۰/۸۹ به دست آمد (۲۲). پس از انتخاب و گمارش آزمودنی‌ها و قبل از اجرای جلسات درمان شرکت‌کنندگان هر دو گروه از طریق پیش‌آزمون مورد ارزیابی قرار گرفتند. سپس گروه آزمایشی آموزش مؤلفه‌های

جدول ۱. شرح مختصر جلسات آموزش هوش اخلاقی

جلسه	عنوان	شرح مختصر
۱	معارفه	مشخص کردن هدف گروه و معرفی برنامه آموزشی پیش‌رو، بررسی قوانین گروه
۲	احترام	ضرورت احترام به والدین و بزرگ‌ترها، بحث در مورد پیامدهای احترام به والدین و بزرگ‌ترها، توصیف جملات و کلمات احترام‌آمیز
۳	مهربانی	پیامدهای مثبت رفتارهای مهربانانه و پیامدهای منفی رفتارهای غیر مهربانانه بررسی افکاری که منجر به نامهربانی با همکلاسی می‌شوند
۴	همدلی	آشنایی با تعریف همدلی، اهمیت و ضرورت همدلی و تأثیر آن بر روابط بین فردی، بیان مصادیق همدلی در رابطه، ارزیابی و تغییر شیوه‌های حاکی از عدم همدلی
۵	وجدان	ارائه تعریف اهمیت و ضرورت مسئولیت‌پذیری و تأثیر آن بر روابط بین فردی، آشنایی با مصادیق مسئولیت‌پذیری در زندگی، آشنایی با پیامدهای عدم مسئولیت‌پذیری
۶	خویشتن‌داری	آشنایی با تعریف اهمیت و ضرورت خویشتن‌داری و تأثیر آن بر روابط، آشنایی با مصادیق خویشتن‌داری در زندگی توضیح و شناسایی رفتارهای خویشتن‌مدارانه
۷	انصاف	آشنایی با تعریف اهمیت و ضرورت فضیلت انصاف در زندگی و تأثیرات آن معرفی مصادیق انصاف در زندگی و روش‌های ایجاد و تقویت آن
۸	بردباری	آشنایی با تعریف، اهمیت و ضرورت و تأثیر فضیلت بردباری در روابط، بیان مصادیق بردباری
۹	صداقت/ درستکاری	تعریف درستکاری و اهمیت آن در رفتارهای فرد، بیان مصادیق راست‌گویی و دروغ‌گویی پرهیز از دروغ‌گویی و پیامدهای منفی آن
۱۰	بخشش	تعریف مصادیق، بخشش، بررسی پیامدهای مثبت بخشش، بررسی نقش بخشش در جلوگیری از تشدید مشکلات و هنگام موقعیت برتر و احساس برتری هنگام بخشش
۱۱	جمع‌بندی	تشخیص موارد به‌کارگیری هوش اخلاقی، روش‌های ایجاد و تقویت فضیلت‌های نامبرده، تقدیر و تشکر از دانش‌آموزان، مرور کلیه جلسات به همراه تبادل نظر و بحث گروهی

این پژوهش از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و جهت بررسی فرضیه از تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شد.

یافته‌ها

اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۲. (صفحه بعد) به تفکیک پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایش و کنترل ارائه شده است.

در مرحله اجرا پس از کسب اجازه از آموزش و پرورش ناحیه یک اصفهان و مجوزهای لازم به مدرسه هدف مراجعه شد و هماهنگی لازم با مدیر آموزشگاه و معلمین انجام شد و در مورد اهداف پژوهش نکات لازم گفته شد. سپس از هر دو گروه آزمایش و کنترل پیش‌آزمون گرفته شد، ملاحظات اخلاقی در این پژوهش شامل حضور داوطلبانۀ اعضا در جلسات برنامه مشاوره‌ای گروهی، تکمیل کردن پرسش‌نامه‌ها با میل و رغبت توسط اعضا، برنامه‌ریزی مناسب برای اجرای جلسات مشاوره به‌طوری‌که مزاحم تدریس آموزگاران و برنامه‌های مدرسه نشود، محرمانه ماندن اطلاعات و نام افراد در پژوهش بود. در

جدول ۲. اطلاعات توصیفی امید تحصیلی و پیوند با مدرسه به تفکیک مرحله سنجش در گروه‌ها

متغیر	عوامل شاخص آماری	پیش آزمون	پس آزمون
امید تحصیلی	گروه آزمایش	۷۹/۸۰	۹۱/۱۳
		۸/۶۵	۱۲/۶۶
	گروه کنترل	۷۹/۰۰	۷۹/۰۳
		۷/۸۲	۹/۲۳
تعهد	گروه آزمایش	۹/۲۰	۱۳/۳۳
		۳/۱۰	۲/۶۹
	گروه کنترل	۸/۶۰	۹/۰۰
		۳/۰۴	۴/۰۰
توان	گروه آزمایش	۸/۶۷	۱۳/۳۳
		۲/۳۵	۳/۶۸
	گروه کنترل	۹/۰۰	۹/۵۳
		۳/۲۱	۳/۶۶
تعلق	گروه آزمایش	۹/۶۰	۱۳/۲۷
		۲/۰۳	۴/۳۲
	گروه کنترل	۹/۹۳	۱۰/۴۷
		۳/۵۳	۴/۷۵
باور	گروه آزمایش	۹/۹۳	۱۲/۷۳
		۳/۳۷	۳/۲۸
	گروه کنترل	۸/۵۳	۷/۸۷
		۴/۱۰	۳/۱۶

طبق جدول ۲ میانگین گروه آزمایش در مرحله پس آزمون، نسبت به پیش آزمون افزایش نشان می‌دهد. براساس نتایج مندرج در جدول، می‌توان به این توصیف دست زد که اجرای آموزش هوش اخلاقی باعث افزایش امید تحصیلی و مؤلفه‌های پیوند با مدرسه دانش‌آموزان شده است.

در به‌کارگیری روش‌های آماری پارامتریک، ابتدا باید مفروضات آزمون مورد تأیید قرار بگیرد تا بتوان از آزمون مورد نظر

استفاده کرد؛ بنابراین ابتدا مفروضات روش تحلیل کوواریانس نرمال بودن توزیع متغیر وابسته، همگنی واریانس‌ها و همگنی شیب‌های رگرسیون در گروه‌های مختلف مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. در جدول زیر آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری گزارش شده است.

جدول ۳. آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری نمرات پیوند با مدرسه و امید تحصیلی در دو گروه

شاخص آماری اثر	آزمون	ارزش	F	df فرضیه	df خطا	سطح معناداری	ضریب ایستا
تفاوت دو گروه با کنترل اثر پیش‌آزمون	اثربخشی	۰/۷۳	۱۰/۱۷	۵	۱۹	۰/۰۰۱	۰/۷۳
	لامبدای ویلکس	۰/۲۷	۱۰/۱۷	۵	۱۹	۰/۰۰۱	۰/۷۳
	اثربخشی	۲/۶۸	۱۰/۱۷	۵	۱۹	۰/۰۰۱	۰/۷۳
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۲/۶۸	۱۰/۱۷	۵	۱۹	۰/۰۰۱	۰/۷۳

و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان که با هوش اخلاقی آموزش دیده‌اند با دانش‌آموزان گروه کنترل تفاوت معنادار وجود دارد (لامبدای ویلکس - $0/41$ ، $0/05$ ، $P < 0/05$).

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد پس از حذف اثر پیش‌آزمون با روش تحلیل کوواریانس چندمتغیری، یک اثر معنی‌دار برای عامل آموزش هوش اخلاقی متغیر مستقل وجود دارد. این اثر نشان می‌دهد که حداقل بین یکی از متغیرهای امید تحصیلی

جدول ۴. آزمون تحلیل کوواریانس یک راهه در متن تحلیل کوواریانس چندمتغیری

شاخص آماری متغیرها	منبع تغییر	SS	df	MS	F	سطح معناداری	ضریب ایستا
امید تحصیلی	گروه	۱۰۸۵/۲۸	۱/۰۰	۱۰۸۵/۲۸	۱۷۰/۱۴	۰/۰۰۱	۰/۴۳
	خطا	۱۴۵۶/۵۳	۲۳/۰۰	۶۳/۳۳			
تعهد	گروه	۱۳۷/۳۹	۱/۰۰	۱۳۷/۳۹	۱۵/۵۶	۰/۰۰۱	۰/۴۰
	خطا	۲۰۳/۱۲	۲۳/۰۰	۸/۸۳			
توان	گروه	۱۳۷/۲۸	۱/۰۰	۱۳۷/۲۸	۲۳/۶۰	۰/۰۰۱	۰/۵۱
	خطا	۱۳۳/۷۶	۲۳/۰۰	۵/۸۲			
تعلق	گروه	۸۹/۷۱	۱/۰۰	۸۹/۷۱	۶/۹۹	۰/۰۰۹	۰/۲۴
	خطا	۲۹۵/۲۱	۲۳/۰۰	۱۲/۸۴			
باور	گروه	۱۳۹/۶۳	۱/۰۰	۱۳۹/۶۳	۱۶/۷۰	۰/۰۰۱	۰/۴۲
	خطا	۱۹۲/۳۰	۲۳/۰۰	۸/۳۶			

به تحصیل دانش‌آموزان تفاوت معنادار وجود دارد که نشان‌دهنده تأثیر آموزش هوش اخلاقی بر افزایش امید تحصیلی دانش‌آموزان است. یافته به دست آمده با نتایج مطالعات مرتبط پیشین در این زمینه همسو است. به‌عنوان مثال یافته‌های پژوهش قلی‌پور و همکاران (۱۰) نشان داد آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی بر خودکنترلی و خوش‌بینی علمی در دانش‌آموزان متوسطه اول مؤثر بود. نتایج تحلیل کوواریانس حیات بخش و همکاران (۱۶) نشان داد که آموزش‌های هوش اخلاقی در افزایش اخلاق تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر داشت. نتایج پژوهش قدم‌پور و همکاران (۱۵) نشان داد که آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه‌گویی می‌تواند موجب بهبود سازگاری تحصیلی، اجتماعی و هیجانی دانش‌آموزان شد. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت هوش اخلاقی به دانش‌آموزان کمک می‌کند درست را از نادرست تشخیص دهند و هنگام مواجهه با مشکلات و مسائل زندگی و تحصیلی صبر و تحمل بیشتری داشته باشند. پایبندی به اصول و ارزش‌های دینی و اخلاقی، و

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون، فرضیه مبنی بر وجود تفاوت معنادار در متغیرهای امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل، تأیید می‌گردد. همان‌گونه که از نتایج جدول ۴ ملاحظه می‌گردد سطح معناداری حاصل شده برای امید تحصیلی و پیوند با مدرسه در مقایسه با سطح معناداری $0/01$ به دست آمده از اصلاح بنفرونی (تقسیم سطح معناداری $0/05$ بر ۵ متغیر وابسته) کوچک‌تر هست. در نتیجه با توجه به میانگین‌های حاصل‌شده می‌توان گفت با ۹۵ درصد اطمینان امید تحصیلی و پیوند با مدرسه گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل افزایش داشته است.

بحث

مطالعه حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش‌آموزان انجام شد. اولین یافته پژوهش نشان داد که با کنترل اثر پیش‌آزمون بین میانگین پس‌آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در متغیر امید

تفکر آگاهی قبل از عمل و لذت‌های زودگذر و فشارهای روانی محیطی و اجتماعی افزایش می‌دهد. این تعهد و پایبندی و مبارزه با وسوسه‌های درونی و بیرونی از انواع رفتارهای ناسازگارانه جلوگیری می‌کند (۲۴). بنابراین آموزش هوش اخلاقی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا بتوانند با رویدادهای زندگی و تحصیلی سازگار شوند و در روابط بین فردی از گفت‌وگوی دوجانبه و روابط صمیمانه و گرم با افراد خانواده لذت ببرند؛ همچنین با نگرش مثبت و احساس رضایت از خود، خوش‌بینی به آینده و برنامه‌ریزی برای آینده به هدفمندی در زندگی اهمیت دهند و در برابر مشکلات زندگی به‌عنوان فرآیند مداوم یادگیری تغییر و رشد با تاب‌آوری زیاد عملکرد مثبت و مطلوب داشته باشند (۲۵). در تبیینی دیگر می‌توان گفت دانش‌آموزانی که در معرض آموزش هوش اخلاقی قرار گیرند در تصمیم‌گیری‌های خود به دنبال رعایت اخلاق هستند. از طرفی رعایت اخلاق در تصمیم‌گیری، موجب تسریع در دستیابی به اهداف می‌شود. دانش‌آموزانی که موفقیتی در دستیابی به اهداف کسب نمایند احساس امید بیشتری کرده و این حس علاوه بر سایر جهات زندگی در زمینه تحصیلی دانش‌آموزان نیز ظهور و بروز می‌یابد.

نتایج پژوهش نشان داد که با کنترل پیش‌آزمون بین میانگین پس‌آزمون مؤلفه‌های پیوند با مدرسه دانش‌آموزان در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناتری وجود داشت. نتایج نشان داد که آموزش هوش اخلاقی در بهبود پیوند با مدرسه دانش‌آموزان مؤثر بوده است، نتیجه به دست آمده با نتایج مطالعات مشابه پیشین در این زمینه همسو است. به‌طور مثال یافته‌های پژوهش شیخ‌الاسلامی و محمدی (۱۹) نشان داد آموزش مهارت‌های هوش اخلاقی در افزایش سازش یافتگی (عاطفی، آموزشی، اجتماعی) دانش‌آموزان زورگو مؤثر بود. مطالعه جهان‌دیده و همکاران (۲۰) نشان داد آموزش هوش اخلاقی بر بهبود شایستگی اجتماعی و روابط با همسالان دانش‌آموزان اثر مثبت داشت. یافته‌های مطالعه شیخ‌الاسلامی و سید اسماعیلی قمی (۱۸) نشان داد آموزش مهارت‌های هوش اخلاقی در افزایش همدلی دانش‌آموزان اثربخش بود.

پژوهش جلائی و همکاران (۲۶) نشان داد بازی مبتنی بر هوش اخلاقی بر وجدان، خویش‌داری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی کودکان با استعداد دبستانی مؤثر بود. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت در جلسات آموزش هوش اخلاقی فضایی مانند انصاف، احترام، مهربانی، همدلی، خویش‌داری، مسئولیت‌پذیری، صداقت، گذشت و صداقت مطرح می‌شود و کودکان با ضرورت این مهارت‌ها در ارتباط با دیگران آشنا می‌شوند. روابط اجتماعی و تحصیلی آنان به‌طور چشمگیری افزایش می‌یابد، مثلاً کسی که در روابط با دیگران مهربان، با ملاحظه، ملاحظه‌کار و مسئولیت‌پذیر است و در روابط بین فردی خود انصاف و صداقت را رعایت می‌کند، در نتیجه او فردی مطلوب اجتماعی خواهد بود. برای دوستی و برقراری رابطه، افراد زیادی دور او جمع می‌شوند (۲۷). همچنین عدم قضاوت و ارزشیابی بیرونی در روابط دانش‌آموزان باعث می‌شود که آن‌ها عملکرد خود را براساس معیارهای درونی ارزیابی کنند که این امر باعث افزایش احساس شایستگی آن‌ها می‌شود. علاوه بر این، پذیرش و احترام متقابل دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا روابط دوستانه و صمیمی با دیگران ایجاد کنند که به نوبه خود نیازهای اساسی روانی دانش‌آموزان را برآورده می‌کند (۲۸). در تبیینی دیگر می‌توان گفت هوش اخلاقی از راه افزایش فضای همکاری در روابط و انتظارات، مسئولیت‌پذیری، تعهد و توانمندی‌های افراد در زمینه‌های اخلاقی و ایجاد توقع در رفتارهای اخلاقی در میان دانش‌آموزان علاوه بر بهبود رفتارها مقدمه‌ای برای پیدایش روابط سالم و بانشاط در نتیجه افزایش پیوند با مدرسه را فراهم می‌کند.

ازجمله محدودیت‌های پژوهش حاضر عدم برگزاری دوره پیگیری به دلیل زمان محدود و در دسترس نبودن نمونه مورد مطالعه بود، از این رو پیشنهاد می‌شود، در مطالعات آینده دوره پیگیری لحاظ شود. همچنین محدودیت دیگر مطالعه نمونه بررسی‌شده دانش‌آموزان دختر دوره ابتدایی شهر بهارستان بود، لذا باید در تعمیم نتایج آن احتیاط نمود. همچنین پسران و دانش‌آموزان روستایی در جامعه آماری پژوهش نبودند، بنابراین به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که پژوهش حاضر را

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از تمامی معلمان و دانش آموزان ابتدایی ناحیه یک شهر اصفهان که در اجرای مطلوب این پژوهش همکاری نمودند، کمال تشکر و قدردانی به عمل آید.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می نمایند که هیچ گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده اند.

ملاحظات اخلاقی

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان اخذ گردید.

روی دو جنس و همچنین دانش آموزان روستایی انجام و تغییرات گروه های جنسیتی و شهر با روستا را با هم مقایسه نمایند تا زمینه ساز بستری مناسب برای تعمیم پذیری بیشتر نتایج گردد. با توجه به نیاز جامعه به فراگیری و رعایت اصول اخلاقی، آموزش هوش اخلاقی به دانش آموزان مدارس می تواند یک روش مداخله ای مناسب جهت ارتقای امید در تحصیل و پیوند بیشتر آنان با مدرسه باشد، در واقع یافته ها اهمیت گنجاندن برنامه های تقویت هوش اخلاقی در برنامه های تربیتی مدارس را نشان می دهد.

نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد آموزش هوش اخلاقی موجب افزایش امید تحصیلی و بهبود پیوند با مدرسه دانش آموزان گردید؛ بنابراین آموزش هوش اخلاقی روشی کاربردی و مؤثر در بهبود امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش آموزان است و می تواند توسط مشاوران مدارس برای ارتقای امید تحصیلی و پیوند با مدرسه دانش آموزان استفاده شود.

مشارکت نویسندگان

مهسا دهقانی: نگارش متن پژوهش.

زینب فلاحی: طراحی و اجرای مداخله.

شهر شریفی: تحلیل آماری.

ایمانه آجی رمکانی: جمع آوری داده ها و بازبینی متن.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت

پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته اند.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده اند.

References

1. Fallahi V, Narimani M, Esmaili N, Mousavi tolun S. The role of sense of cohesion and hope Beliefs in predicting students' academic adjustment. *Educational and Scholastic studies*. 2023; 12(3): 563-81. [Persian]
2. Penzar EC, Shea M, Edwards CN. College students' academic achievement: Exploring the role of hope and academic self-efficacy. *International Dialogues on Education Journal*. 2021; 8(1): 4-23.
3. Malahi F, Tabodi M. A study of academic self-concept in relation to students' hopes of studying in the first year of high school. *medical journal of mashhad university of medical sciences*. 2020; 62(5.1): 507-17. [Persian]
4. Hoseinabadi J, Nastiezaie N. The effectiveness of teaching six interpersonal skills on academic hope and students' sense of connectedness with school. *Journal of Educational Psychology Studies*. 2022; 19(47): 52-33. [Persian]
5. Ahmadi G, Ozayi N, Godarzi M. The Role of Self-Regulatory Learning Strategies, Student Conflict and Hope to Student in Student Advancement Forecasting. *Bimonthly of Education Strategies in Medical Sciences*. 2019; 12(5): 19-28. [Persian]
6. Khormae F, Kamari S. Construction and examine the psychometric characteristics the Academic Hope Scale. *Biquarterly journal of cognitive strategies in learning*. 2017; 5(8): 15-37. [Persian]
7. Pikulski PJ, Pella JE, Casline EP, Hale AE, Drake K, Ginsburg GS. School connectedness and child anxiety. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*. 2020; 30(1): 13-24.
8. Somers CL, Goutman RL, Day A, Enright O, Crosby S, Taussig H. Academic achievement among a sample of youth in foster care: The role of school connectedness. *Psychology in the Schools*. 2020; 57(12): 1845-63.
9. Jafariharand R, Setayeshi Azhari M, Fazlollahighomeshi S. The Structural Relationships between school bonding and Academic procrastination in Primary School Students: The Mediating Role of the academic self-efficacy. *Knowledge & Research in Applied Psychology*. 2019; 3(20): 110-21.
10. Gholipour M, Jalalian Z S, Taheri F. The Effectiveness of Teaching the Components of Moral Intelligence on Self-Control and Scientific Optimism in First Secondary School Students. *Islamic Life Style* 2023; 6(4): 480-487. [Persian]
11. Jafari E, Pourmohseni F, Ghobadi Z, Taklavi Varniab S. The role of moral intelligence and psychological capital in predicting the social capital of soldiers. *Military Psychology*. 2020; 11(41): 27-39. [Persian]
12. Hasani M, Najafi Lahijani M, Khayami Abiz H. The role of Moral Intelligence and Resilience in predicting in Psychological Security in Students. *Akhlaq-i zāstī*. 2023; 13(38): 1-11. [Persian]
13. Bao Z, Zhang W, Lai X, Sun W, Wang Y. Parental attachment and Chinese adolescents' delinquency: The mediating role of moral disengagement. *Journal of adolescence*. 2015; 44: 37-47.
14. Gini G, Pozzoli T, Hymel S. Moral disengagement among children and youth: A meta-analytic review of links to aggressive behavior. *Aggressive behavior*. 2014;40(1):56-68.
15. Ghadampour E, Heidaryani L, Kalantar J, Nasiri Hanis G. The effect of teaching ethical intelligence in storytelling on academic, social, and emotional adjustment of students. *Research in Teaching*. 2020; 8(2): 54-37. [Persian]
16. Hayatbakhsh S, Entesare Foumani G, Hejazi M. The Effectiveness of Ethical Intelligence Training in Educational Ethic and Educational Self-Efficacy in Tenth Grade Female Students. *Educational Psychology*. 2020; 16(56): 131-56. [Persian]
17. Sha'baani J, Eghbaali M. Affecting Self-Compassion and Academic Cheating among High School Girls by Increasing their Moral Intelligence through Group Teaching. *Quarterly Journal Of Education*. 2023; 39(3): 223-38. [Persian]
18. Sheykholeslami A, Seyedesmaili Ghomi N. The Effectiveness of Ethical Intelligence Skills Training on Empathy of Bullying Male Students. *Journal of School Psychology*. 2022: In press. Doi:10.22098/JSP.2022.8140.4575. [Persian]
19. Sheykholeslami A, Mohammadi N. The effectiveness of moral intelligence skills training on adjustment (emotional ,educational, social) in bully students. *Journal of Psychological Science*. 2019; 18(77): 519-27. [Persian]
20. Jahandideh B, Ghafari nouran A, Nakhostin Goldoost A, Kiamarsi A. The Effectiveness of Moral Intelligence Training on Social Competence, Emotional Dysregulation and Peer Relationships in Bullying Students. *Journal of School Psychology*. 2023: In Press. Doi:10.22098/JSP.2023.10349.5209

21. Brown R, Evans WP. Extracurricular activity and ethnicity: Creating greater school connection among diverse student populations. *Urban Education*. 2002; 37(1): 41-58.
22. Samavi S. Testing and comparing the model of causal relationship with school, future perspective, academic self-efficacy beliefs with academic performance with the mediation of hope and mental health of male and female high school students in the city. University of Ahvaz: Ahvaz; 2012. [Persian]
23. Borba, M. The step-by-step plan to building moral intelligence. *Nurturing kids' hearts & souls*. National Educator Award, National council of Self-esteem: Jossey-Bass. 2005, pp. 108-154.
24. Tangney JP, Boone AL, Baumeister RF. High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Self-regulation and self-control*: Routledge; 2018. p. 173-212.
25. Gharehdaghi tanourlouei M, Fakhrabadi S, Pourdel M. Determining the Effectiveness of Moral Intelligence Skills Training on Empathy and Social Wellbeing of Bullying Students. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*. 2023; 13(0): 70-9.
26. Jalaei M, CheraghMollaei I, Khodabakhsh pirkalani R. The effect of play based on moral intelligence on conscience, self-control and social responsibility of elementary school children. *Educational Psychology*. 2019; 15(54): 59-89. [Persian]
27. Rezapour Mirsaleh Y, Kheradmand T, Shahedi S. Effectiveness of Moral Intelligence on Social Performance and Behavioral Problems. *Ethics in Science and Technology*. 2018; 12(4): 48-59. [Persian]
28. Pakzad MA, Hellatabadi Farahani ME, Ghafouri S, Khosravitanak M. Social Development of Students: The Predictive Role of Moral Intelligence and School Culture. *Akhlāq-i zīstī*. 2022; 12(37): 1-11.